

Temat II: Polaryzacja społeczna a stabilność ekonomiczna w procesach rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich

Zadanie badawcze 4203: Przemiany gospodarki wiejskiej a programowanie polityki wobec wsi i rolnictwa

Cel badań na 2016 rok: Ocena założeń i identyfikacja obszarów inteligentnej specjalizacji regionalnej w kontekście rozwoju wsi i rolnictwa

Rozwój obszarów wiejskich w Polsce a inteligentne specjalizacje regionalne

Michał Dudek
Zakład Polityki Społecznej i Regionalnej
Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
-Państwowy Instytut Badawczy

Plan wystąpienia

1. Inteligentne specjalizacje:
od teorii do polityki regionalnej
2. Inteligentne specjalizacje w Polsce
3. Rozwój obszarów wiejskich w Polsce
a inteligentne specjalizacje województw
4. Podsumowanie

Cele

1. Charakterystyka i określenie znaczenia inteligentnych specjalizacji w rozwoju regionów
2. Wskazanie szans i zagrożeń związanych z wdrażaniem inteligentnych specjalizacji dla rozwoju obszarów wiejskich w regionach w Polsce

Źródła danych i informacji

1. Komisja Europejska

(Joint Research Centre, DG Rynek wewnętrzny)

2. Eurostat, GUS

3. Ministerstwo Rozwoju

4. Urzędy Marszałkowskie

(Regionalne Programy Operacyjne, Regionalne Strategie Innowacji, Regionalne Strategie Rozwoju)

Inteligentne specjalizacje

*Od koncepcji teoretycznej do
instrumentu polityki regionalnej*

Inteligentna specjalizacja

DEFINICJA

Narodowe/regionalne strategie badań i innowacji na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3) to zintegrowane, lokalnie definiowane programy transformacji gospodarczej

- ❑ koncentracja wsparcia (polityka, inwestycje publiczne) na kluczowych priorytetach, (wyzwaniach i potrzebach) w zakresie rozwoju opartego na wiedzy;
- ❑ wykorzystanie mocnych stron, potencjału i przewag konkurencyjnych danego kraju/regionu;
- ❑ sprzyjanie innowacjom technologicznym i praktycznym, stymulowanie inwestycji sektora prywatnego;
- ❑ zaangażowania interesariuszy, zachęcanie do innowacyjności i eksperymentowania;
- ❑ oparcie na obiektywnych danych i dowodach (systemy monitorowania i ewaluacji).

Inteligentna specjalizacja

PRAKTYKA

- ❑ analiza regionalnego kontekstu i potencjału innowacji
- ❑ utworzenie silnej struktury zarządczej z udziałem różnych interesariuszy
 - ❑ wypracowanie wspólnej wizji przyszłości regionu
- ❑ wybór ograniczonej liczby priorytetów rozwoju regionalnego
- ❑ przygotowanie odpowiedniego zestawu polityk i programów
 - ❑ uwzględnienie mechanizmów monitorowania i oceny

Inteligentna specjalizacja

PRAKTYKA

W latach 2014-2020 Unia Europejska zainwestuje w innowacje 123 mld euro (35% środków na politykę spójności)

Przygotowanie krajowej i regionalnej strategii inteligentnej specjalizacji stanowi **warunek wstępny** (krytyczny czynnik, niezbędny do osiągnięcia wyznaczonego celu) pozyskiwania finansowania ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) przewidzianych na realizację:

celu tematycznego nr 1

wzmacnianie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji

ma także związek **celem tematycznym nr 2**

zwiększenie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości Technologii Informacyjno-Komunikacyjnych

Koncepcja inteligentnej specjalizacji

PODSTAWY TEORETYCZNE

Teoria	Założenia	Autorzy
bazy ekonomicznej	Głównym czynnikiem wzrostu gospodarczego jest eksport	H.Hoyt
kosztów komparatywnych	Specjalizacja dotyczy dóbr, produkcję których cechuje największa względna przewaga w kosztach wytwarzania	D.Ricardo
obfitości zasobów	Specjalizacja wiąże się z wielkością zasobów czynników produkcji	E.Hechscher, B.Ohlin
produktu podstawowego	Specjalizacja w wytwarzaniu towarów najbardziej konkurencyjnych na rynkach zewnętrznych	D. Ricardo; H. Innes
nowa teoria handlu	Wejście na rynek eksportowy możliwe tylko dla najbardziej efektywnych przedsiębiorstw, co prowadzi do ich dalszej ekspansji	Krugman, Melitz
biegunów wzrostu	Wzrost gospodarczy koncentruje się na obszarach metropolitalnych	F. Perroux
geograficzne centra wzrostu	Wzrost gospodarczy dokonuje się nierównomiernie i jest skoncentrowany geograficznie, później następuje jego rozprzestrzenianie się na tereny sąsiadujące	A. Hirschman
centrów i peryferii	Działalność wytwórcza i usługowa najbardziej konkurencyjnych firm lokuje się w najbardziej rozwiniętych regionach	J. Friedmann
cyklu produkcyjnego	Innowacyjne produkty i usługi zapoczątkowane są w określonych regionach (zaplecze naukowo-badacze, marketing, informacja, konsumenci)	R. Vernon
społeczeństwo sieci	Gospodarka i społeczeństwa funkcjonują jak sieć	M. Castells
regionu uczącego się	Wiedza i technologie stanowią najważniejszy zasób dla regionu	R. Florida
elastycznej produkcji	Zmiana w systemach zarządzania firm od fordowskiego do elastycznej produkcji i specjalizacji	M. Piore; M. Sabel
dystryktów przemysłowych	Wyspecjalizowane przedsiębiorstwa są zlokalizowane na przestrzennie wydzielonym obszarze o specyficznych cechach (współpraca, zaplecze, siła robocza)	A. Marshall
klastrów	Skupiska firm (sieć współpracy i współzawodnictwa) na danym obszarze wpływają na konkurencyjność globalną	M. Porter
przewagi konkurencyjnej	O przewadze konkurencyjnej decydują czynniki: wyjściowe, popytowe, sektory powiązane, modele zarządzania i rywalizacja w ramach sektora	M. Porter
szlaku (path-dependency)	Instytucje rozwijające się w długim okresie nadają kształt i kierunek ewolucji gospodarki	D.North

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Grosse T. (2002); Kardas M. (2011); Słodowa-Hełpa M. (2013).

Inteligentna specjalizacja

POLITYKA UE

lata 80.

rozwój polityki innowacyjnej w kilku europejskich regionach (np. Kraj Basków)

1988

zmiany w EFRR UE w zakresie działalności innowacyjnej i instrumentów rozwoju endogenicznego

lata 90.

STRIDE – inicjatywa UE dotycząca włączenia potencjału regionów w dziedzinie badań technologii i innowacji (RDTI) w strategię regionów

1994

KE uruchomiła Regionalne Programy Technologiczne (później określone jako **Regionalne Strategie Innowacji – RIS**)

1994-2000

KE wprowadziła Regionalne Strategie Transferu Technologii i Innowacji – **RITTS**

2000s

Regionalne Programy Działań Innowacyjnych – oferta wsparcia KE dla regionów w rozwijaniu polityki innowacji (przewodnik na okres 2007-2013) + program **Regiony Wiedzy** (kolejne Programy Ramowe UE)

2005-2008

Grupa ekspertów **Wiedza dla wzrostu** – wypracowanie koncepcji inteligentnej specjalizacji

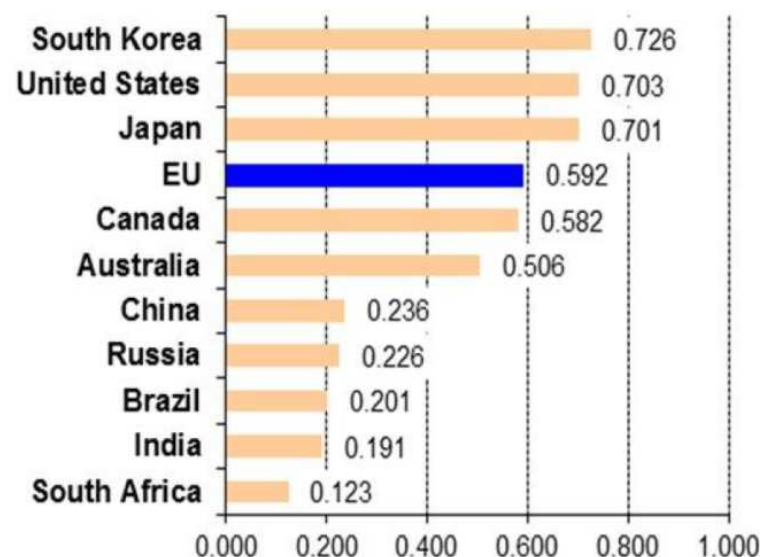
2011

Platforma Inteligentnej Specjalizacji (Wspólne Centrum Badawcze w Sewilli), doradztwo dla krajów i regionów

Inteligentna specjalizacja

POLITYKA UE - PRZESŁANKI

Globalny ranking innowacyjności

Źródło: KE, (2016). *European Innovation Scoreboard*.

OGÓLNE

- ❑ Luka innowacyjności między gospodarką UE a USA i Japonii
- ❑ Cele Strategii Lizbońskiej nie zostały osiągnięte
- ❑ IS stanowi ważny instrument obecnej polityki UE
- ❑ Konieczność wsparcia innowacji przez politykę publiczną (zawodność rynku; nieodpowiednie regulacje; zróżnicowana przestrzenne)
- ❑ Krytyka dotychczasowej polityki innowacji (rozdrobienie inwestycji + jednakowe podejście do wszystkich regionów)

SPECYFICZNE

(w odniesieniu do Regionalnych Strategii Innowacji)

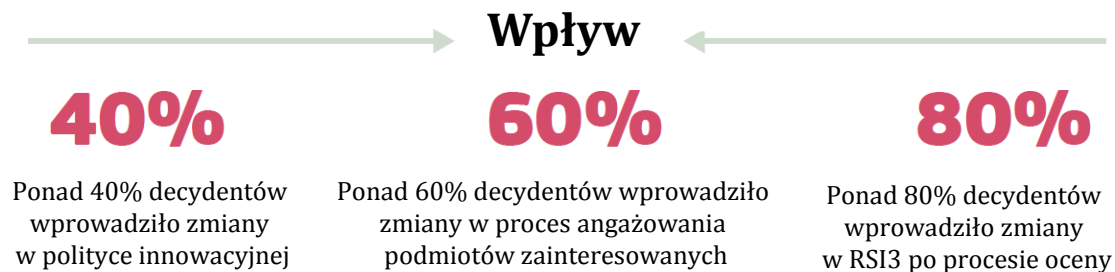
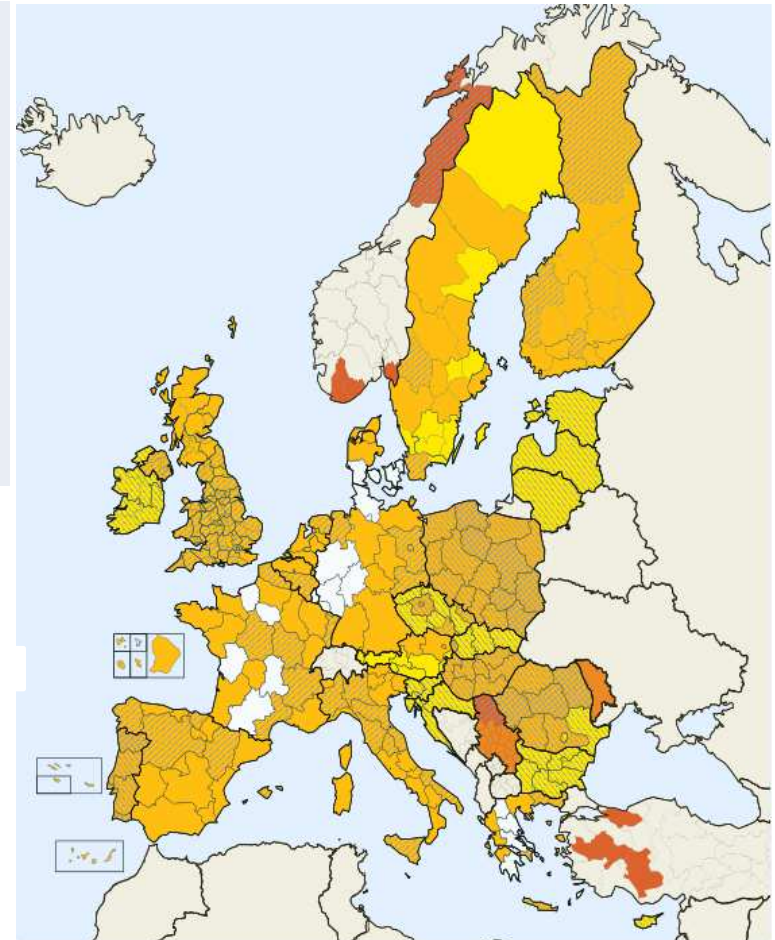
- ❑ Brak perspektywy ponadregionalnej i ponadnarodowej
- ❑ Brak zakorzenienia w strukturze gospodarki
- ❑ Brak analizy kluczowych zasobów i potencjału
- ❑ Wspieranie podmiotów skazanych na sukces
- ❑ Imitacja rozwiązań bez uwzględniania kontekstu

Źródło: KE, (2013). *Unia Innowacji*; Komunikat KE do PE, Rady, KES i KR (2010). *Polityka regionalna jako czynnik przyczyniający się do inteligentnego rozwoju w ramach strategii Europa 2020*; Foray D. et al. (2012). Przewodnik strategii badań i innowacji na rzecz inteligentnej specjalizacji.

Inteligentna specjalizacja

POLITYKA UE – Platforma S3P

- Liczba krajów UE zarejestrowanych w S3P: 18
 - Liczba regionów UE zarejestrowanych w S3P: 169
 - Liczba krajów spoza UE zarejestrowanych w S3P: 2
 - Liczba regionów spoza UE zarejestrowanych w S3P: 8
- ⌘ Liczba ocenionych krajów w S3P: 15
⌘ Liczba ocenionych RIS w S3P: 60

Inteligentne specjalizacje w Polsce

Inteligentne specjalizacje w Polsce

HISTORIA

2001-2008: prace nad Regionalnymi Strategiami Innowacji (RSI) we wszystkich województwach

od 2005: aktualizacja przyjmowanych RSI

2006-2009: *Narodowy Program Foresight „Polska 2020”*
(określenie strategicznych kierunków badań naukowych w kraju)

2011: *Krajowy Program Badań* (koncepcja wsparcia działalności badawczo-rozwojowej dla instytucji naukowych)

2010-2012: *Foresight technologiczny przemysłu – InSight2030* (zidentyfikowano 99 technologii istotnych z punktu widzenia konkurencyjności); opracowany na zlecenie Ministerstwa Gospodarki (MG)

2014: analiza krzyżowa poprzednich + konsultacje społeczne = Program Rozwoju Przedsiębiorstw, **Krajowe Inteligentne Specjalizacje**
- określone w aneksie tego dokumentu

Powołanie Komitetu Sterującego ds. KIS (zarządzanie realizacją KIS, wybór ekspertów do Grup Roboczych ds. KIS – opis i uszczegóławianie inteligentnych specjalizacji na potrzeby wniosków składanych do PO IR 2014-2020, monitoring, rekomendacje systemowe)
Obserwatorium Gospodarcze – analiza barier, szans, rozwoju sektora B+R+I, raporty, ocena wdrażania KIS

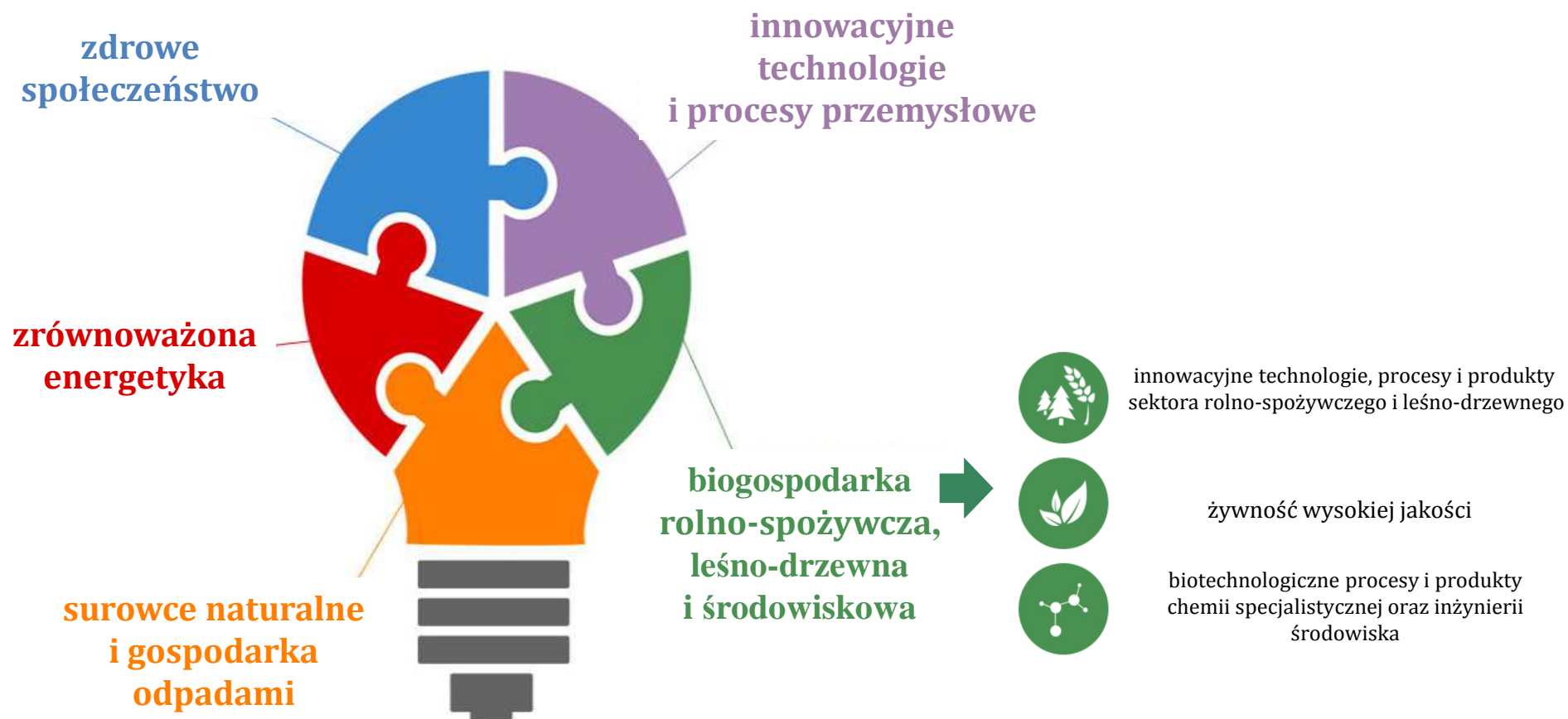
2015: 2 specjalizacje (technologie morskie i kreatywne) zostały dodane do wcześniej istniejących 18 KIS
Rozpoczęcie wdrażania Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój

2015-2016: Ewaluacja KIS i procesu przedsiębiorczego odkrywania przez Bank Światowy

2015: Uruchomienie tzw. programów sektorowych przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju, w tym pierwszego programu w ramach PO IR „Szybka ścieżka”

KRAJOWE INTELIGENTNE SPECJALIZACJE

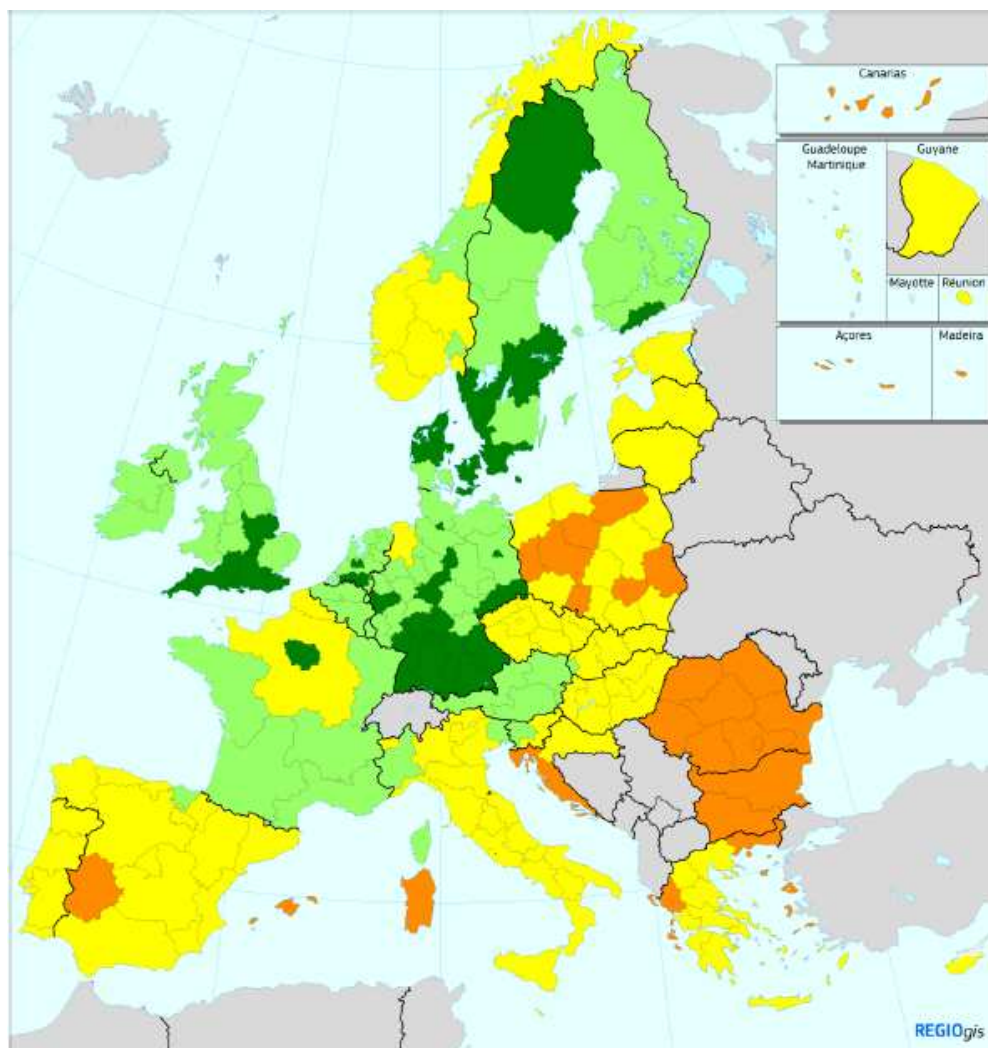
- ✓ 20 specjalizacji w 5 działach tematycznych (metaspecjalizacjach)
- ✓ 1 dział tematyczny i 3 specjalizacje odnoszą się do sektora rolno-żywnościowego i mają związek z gospodarką wiejską

Rozwój obszarów wiejskich w Polsce a inteligentne specjalizacje województw

Innowacyjność województw w Polsce

W rankingu innowacyjności UE (2016 r.) Polska należy do grupy umiarkowanych innowatorów. Poziom innowacyjności Polski jest znacznie niższy od przeciętnej dla UE (6 miejsce od końca).

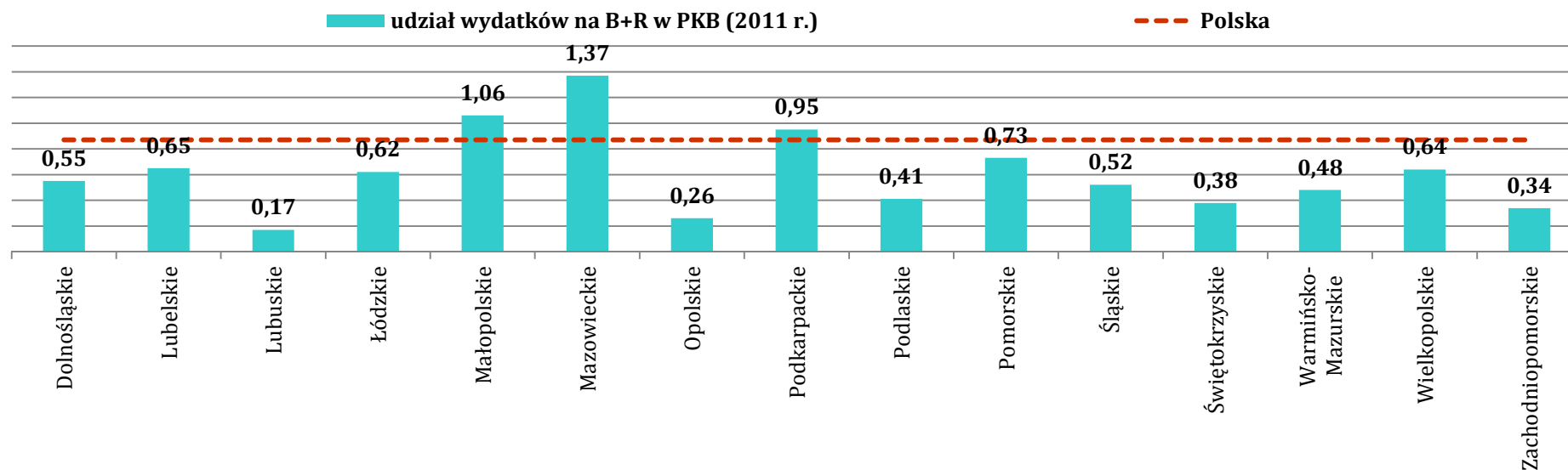
Większość województw (9) zaliczana jest do grupy regionalnych umiarkowanych innowatorów (reszta do regionalnych innowatorów o skromnych wynikach).

Ranking innowacyjności regionów

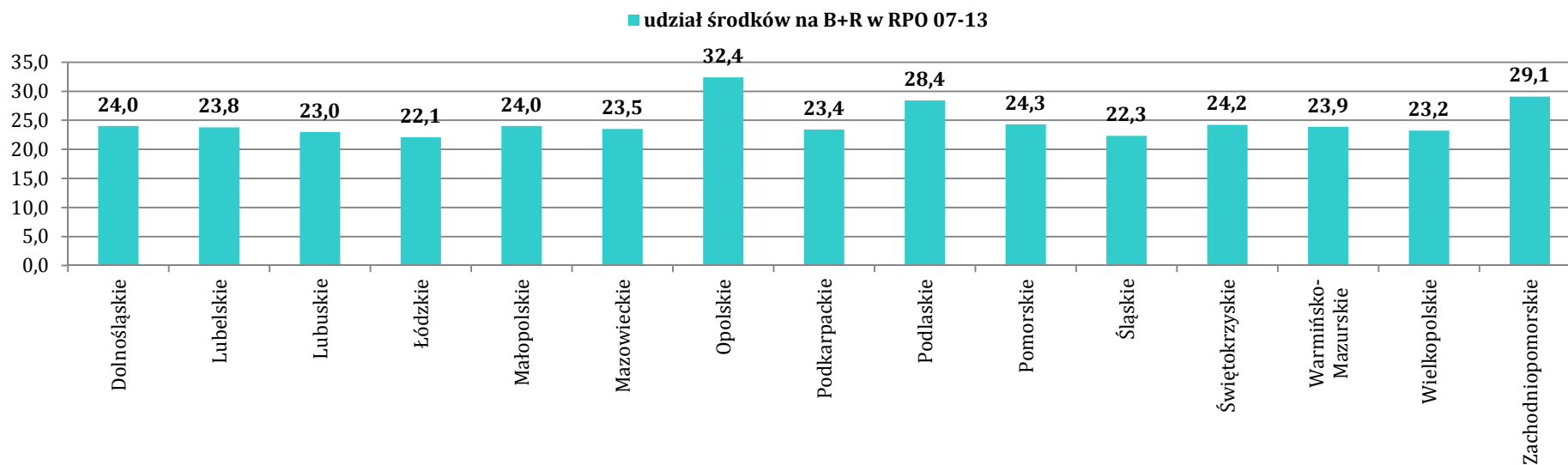
- LIDERZY
- SILNI INNOWATORZY
- UMIARKOWANI
- O SKROMNYCH WYNIKACH

Innowacyjność województw w Polsce

Udział wydatków na B+R w PKB województw (w %) i w RPO 2007-2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Joint Research Centre 2015.

Wybrane inteligentne specjalizacje województw w Polsce

Województwo	meblarstwo i przemysł papierniczy	sektor rolno-żywnościowy, biogospodarka	nowoczesne, innowacyjne rolnictwo i przetwórstwo	jakość życia	żywność (bezpieczna i o wysokiej jakości)	turystyka zdrowotna	chemia, biotechnologia, inżynieria środowiskowa
Dolnośląskie					■		
Kujawsko-Pomorskie					■		
Lubelskie		■					
Lubuskie	■	■					
Łódzkie			■				
Małopolskie							■
Mazowieckie					■		
Opolskie	■						■
Podkarpackie				■			
Podlaskie		■					
Pomorskie							
Śląskie							
Świętokrzyskie			■			■	
Warmińsko-Mazurskie	■				■		
Wielkopolskie	■				■		
Zachodniopomorskie		■					

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Światowy (2016). *W kierunku innowacyjnej Polski...*

Rozwój obszarów wiejskich w Polsce a inteligentne specjalizacje województw

1. Inteligentne specjalizacje związane z zasobami typowymi dla obszarów wiejskich: przypadek **14 spośród 16 województw**

2. Najchętniej wybierane obszary związane z rozwojem obszarów wiejskich w województwach obejmują: **rolnictwo, przemysł spożywczy, biogospodarkę, produkcję bezpiecznej żywności (o wysokiej jakości)**

3. Inteligentne specjalizacje województw wyłanianio w procesie przedsiębiorczego odkrywania a narzędziem ich wdrażania są **Regionalne Programy Operacyjne (RPO)** za pomocą których rozdysponowywane są środki UE

4. Większość inteligentnych specjalizacji jest zdefiniowana ogólnie, nastawiona na nowoczesne technologie i segmenty rynku

Rozwój obszarów wiejskich a inteligentne specjalizacje regionów – wybrane problemy

1. Regiony w UE i w Polsce są zróżnicowane pod względem poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego. Nie jest kwestią oczywistą, w jaki sposób należy **rozumieć i stosować** inteligentne specjalizację w przypadku różnych typów regionów.
2. Inteligentne specjalizacje wydają się być narzędziem odpowiadającym potrzebom tzw. **regionów pośrednich** (baza ekonomiczna, powiązania z miastami, skupienia nowych firm, niższe koszty, wysoka atrakcyjność lokalizacyjna).
3. Inteligentne specjalizacje powinny uwzględniać **specyfikę i zróżnicowanie** regionów wiejskich: strefy podmiejskie, regiony pośrednie, schyłkowe, peryferyjne i trudnodostępne.
4. Rozwój **terenów peryferyjnych** poprzez inteligentne specjalizacje będzie ograniczony (brak bazy, efektów skali działalności firm, powiązań gospodarczych)
5. Budowanie **specyficznych systemów innowacyjności dla peryferyjnych obszarów wiejskich**: klastry, lokalne partnerstwa, łączenie różnych branż, poszukiwanie nisz, otwarcie się na innowacje i na nowych aktorów, wykorzystanie unikalnych przewag i udogodnień (np. rekreacja, festiwale, muzyka, rękodzieło, turystyka, kulinaria)

Źródło: McCann P., Ortega-Argiles, (2015). *Smart specialisation, regional growth and applications to EU cohesion policy*, Regional Studies 49:8, 1291-1302.

Naldi L., Nilson P., Westlund H., Wixe S., (2015). *What is smart rural development*, Journal of Rural Studies 40, 90-101.

Teräs J., Dubois A., Sörvik J., Pertoldi M., (2015). *Implementing smart specialisation in sparsely populated areas*, S3 Working Papers Series , JRC, Sewilla .

Rozwój obszarów wiejskich a inteligentne specjalizacje regionów – wybrane problemy

1. Ograniczona liczba dużych, konkurencyjnych przedsiębiorstw oraz małych i średnich podmiotów

- trudności w procesie przedsiębiorczego odkrywania oraz zmianach w strukturze gospodarki lokalnej
- brak masy krytycznej sprzyjającej przedsiębiorczości (wsparcie, partnerzy)

2. **Niski potencjał** (zasoby kapitału) dla zainicjowania procesu oddolnego rozwoju

3. Niewielka skala pozytywnych efektów zewnętrznych (spill-overs) generowanych przez instytucje badawczo-rozwojowe (np. uniwersytety) oraz zbyt mała liczba organizacji pośredniczących

4. Wyzwania **organizacyjne** (dystans przestrzenny między obszarami wiejskimi a centrami rozwoju), brak zaangażowania/włączania aktorów z obszarów wiejskich

5. Innowacje społeczne, usługowe oraz wysoki poziom **kapitału społecznego** jako szansa na rozwój terenów wiejskich

Źródło: McCann P., Ortega-Argiles, (2015). *Smart specialisation, regional growth and applications to EU cohesion policy*, Regional Studies 49:8, 1291-1302.

Naldi L., Nilson P., Westlund H., Wixe S., (2015). *What is smart rural development*, Journal of Rural Studies 40, 90-101.

Teräs J., Dubois A., Sörvik J., Pertoldi M., (2015). *Implementing smart specialisation in sparsely populated areas*, S3 Working Papers Series , JRC, Sewilla .

Podsumowanie

- W większości przypadków w województwach wybrano specjalizacje bazujące na zasobach typowych dla obszarów wiejskich i na branżach mogących mieć znaczenie dla ich rozwoju
- Jednak problemom obszarów wiejskich i sposobom ich rozwiązania w dokumentach strategicznych dot. inteligentnych specjalizacji poświęca się niewiele miejsca
- Na obecnym etapie nie sposób ocenić możliwości oddziaływania inteligentnych specjalizacji na procesy rozwojowe na obszarach wiejskich
- Wybór specjalizacji w sektorach tradycyjnych (rolnictwo) może oznaczać spowolnienie wzrostu gospodarczego w przyszłości
- Proces identyfikacji inteligentnych specjalizacji należy ocenić pozytywnie i może przyczynić się on do większej innowacyjności na obszarach wiejskich
- Koncentracja wsparcia na niewielkiej liczbie priorytetów (inteligentna specjalizacja) zwiększa ryzyko porażki (co jest jednak naturalne dla polityki innowacyjnej)
- Istnieje konieczność rozwijania szerszej gamy instrumentów wspierających wybrane obszary specjalizacji na poziomie kraju i województw oraz doskonalenia mechanizmów monitoringu i ewaluacji polityki innowacyjnej
- Czynniki skuteczności inteligentnych specjalizacji: przywództwo, zaangażowanie różnych aktorów, porozumienie w regionach